

УДК 929:050]«1995/2025»

Сергій Павленко

ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ТВОРЕННЯ ЖУРНАЛУ. До 30-річчя часопису (1995–2025 рр.)

DOI: 10.58407/litopis.250121

© С. Павленко, 2025. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5388-6875>

Перший номер журналу «Сіверянський літопис» вийшов у кінці лютого 1995 р. Пере-
дували ж цій неординарній події певні реалії-фактори, у результаті яких виникла ідея за-
початкувати таке видання на Чернігівщині.

Гостру потребу в такому часописі насамперед відчув я як автор виданої у 1994 р. сту-
дії «Загибель Батурина 2 листопада 1708 р.»¹. Любов до книг, пошуку істини вплинули на
мою долю та кар'єрне зростання. Після закінчення спецкурсу літературної критики укра-
їнського відділення філологічного факультету Київського державного університету
ім. Т. Шевченка, проходження практики в журналі «Вітчизна» мене як випускника, кот-
рий не мав прописки в Києві, направили викладати українську мову та літературу в Гор-
ностайпільську середню школу на Чорнобильщині². Можливо, там і працював би до пен-
сії, але... щотижня в сільську бібліотеку надходили замовлені мною по МБА (міжбібліо-
течний абонемент) стоси книжок, оскільки я, захистивши на «відмінно» дипломну роботу
про стильові ознаки новелістики Григора Тютюнника, захопився ідеєю написання дослід-
ження «Теорія стилю». Така неабияка читацька активність сільського бібліофіла була по-
мічена в Чорнобилі. Уже в травні 1979 р. мене забрали працювати в чорнобильську район-
ну газету «Прапор Перемоги». Звідтіля через рік переманили в Чорнобильський райком
комсомолу, пообіцявши квартиру. Чорнобильська АЕС, «ударная комсомольская строй-
ка», «ля-ля, героїзм» – це зрештою подіяло. Та... задушна атмосфера цієї установи була
настільки гнітючою, бездушно-фальшивою, лицемірною³, що я після двох місяців роботи
там відчув себе нечесним, нездатним кривити душою, писати «дугі» звіти, займатися око-
замилюванням, а тому написав заяву на звільнення⁴, зіславшись на вагому причину (дру-
жина поїхала народжувати дитину на Черкащину). Розраховувшись зі РК ЛКСМУ, пере-
славши в Лебедин⁵ 10–12 посилок книжок⁶ зібраної бібліотеки⁷, переїхав у Катеринопіль
Черкаської області (очолив відділ листів у райгазеті⁸). Районна бібліотека продовжувала

¹ Павленко С. Загибель Батурина 2 листопада 1708 р. Чернігів: РВВ Черніг. облуправління по пресі, 1994. 152 с.

² Свої враження від побаченого в селі, школі я виклав у п'єсі «Анонімка» (1980–1981 рр.).

³ Реалії того «пафосного» буття були змальовані мною в п'єсі, написаній по гарячих слідах у 1981 р.

⁴ Перший секретар райкому Сергій Костін через місяць її не підписав, сказавши, посміхаючись: «А я не знаю українського языка». Він хотів, щоб я все-таки не спішив, залишився працювати. Довелося написати нову заяву по-російськи та ще місяць відпрацювати.

⁵ Там перебувала вагітна дружина у батьків.

⁶ Іще в перший приїзд у Горностайпіль я привіз дві величезні валізи з книжками, що зібрав у роки студентського життя. На жаль, чимало з цих видань довелося залишити в Чорнобилі, у кімнаті теплоходу-гуртожитку (стояв на річковому причалі Прип'яті), оскільки не мав сили все захопити з собою, на нове місце роботи.

⁷ Найціннішим у ній був «Словник української мови» в 11 томах, виданий у 1970–1980 рр. «Науковою думкою». Цікаво, що його отримав як подарунок від РК ЛКСМУ (я ще у вересні 1980 р. працював у ньому і коли мене запитали, що хочу на день народження, то зорієнтував вітальників саме на таке придбання). Уже пройшло стіль-
ки літ, але я практично щодня заглядаю в це видання.

⁸ Ця посада була номенклатурною, а тому довелося просити листом із нового місця роботи колег-газетярів із Чорнобиля дати мені рекомендацію в партію. Я був дитям свого часу. Майже 40% навчального часу на філоло-
гічному факультеті присвячувалося вивченню історії КПРС, марксизму-ленінізму, науковому комунізму тощо.

радувати щотижня пачками книжок із Києва, Москви... Проте у бідному райцентрі з року в рік нічого не будувалося. Пошуки квартири для родини зрештою привели мене в серпні 1983 р. у Бобровицю, де я став заступником редактора райгазети та нарешті отримав житло для родини. Оскільки підпільний дослідник «теорії стилю» добре виступав з аналізом місцевої преси на міжрайонних журналістських зібраннях, був молодим, енергійним, мав у трудовій книжці відмітку про роботу в РК ЛКСМУ, то у вересні 1987 р. його несподівано призначили редактором обласної молодіжної газети. Це були роки переосмислення минулого⁹. Я поклав свої домашні літературні, літературознавчі напрацювання в скриньку «на потім» (чесно кажучи, на це вже не вистачало часу за редакційними буднями) і занурився в творчий процес перебудови творчого життя газетярів на нові рейки. Також із головою пірнув у світ досі незнаного мені минулого, що відкривалося практично щотижня з публікації центральної преси. Так з'явилися і в редагованій мною обласній газеті перші публікації про «героя» Миколу Щорса, Степана Бандеру, голодомор на Чернігівщині, відсутність українських шкіл у Чернігові, сталінські репресії. Я зателефонував у Сосницю репресованому в 1950-х письменнику Миколі Адаменку, щоб він написав для публікації у нашій газеті спогади про перебування у сталінських таборах...

У березні 1991 р. після гострої розмови на профспілкових зборах, образившись на колег за деякі закиди на мою адресу (а з вимогами до співробітників справді переборщив!), я з'їздив у Київ та влаштувався у новостворену газету Верховної Ради «Голос України». Як представнику поважної центральної газети мені доводилося писати на різні теми. Взагалі, ці публікації були своєрідним літописом-зрізом того життя з його болями та радощами. Уже у вересні 1991 р. я на замовлення мого безпосереднього шефа Анатолія Солонського з'їздив у Батурин¹⁰, щоб написати матеріал про події 1708 р. Ніякого конкретного фактажу про спалення гетьманської столиці росіянами ці відвідини мені на місці не дали. Тому я пішов до чернігівських бібліотек, думаючи, що за день-два, прочитавши 5–10 книг, я напишу відповідний матеріал. Я таки його зробив¹¹, але... виникало багато питань, на які я тоді не міг знайти простої відповіді. Не вдалося багато чого зрозуміти й після прочитання і 100, і 200, і 300 історичних праць... Ось так почався пошук документів, джерел, який триває й досі. «Голос України» у 1992–1994 рр. давав регулярно мої початкові розслідування про Батурин, І. Мазепу та на інші історичні теми.

Ці дослідницькі студії сприяли знайомству з цікавими місцевими істориками, співробітниками музеїв, заповідників. Отже, після виходу в 1994 р. книги «Загибель Батурина» я вже знав багатьох колег, які займалися дослідженнями в архівах, але стикалися з проблемою публікації своїх напрацювань. Я почав дедалі більше перейматися амбітною ідеєю заснувати журнал, де б усе це друкували.

Зрештою, одного дня я зустрівся з Олександром Борисовичем Коваленком, деканом історичного факультету Чернігівського педуніверситету, щоб обговорити це питання. Ми з ним познайомилися, знається, ще десь у 1989 р. Він тоді посприяв, щоб мені дали дозвіл на роботу в партархіві, в якому я шукав відомості про голод на півдні Чернігівщини... Декан і в нових умовах позитивно оцінив вищезгадане бажання про журнал та пообіцяв всіляко допомагати мені у наповненні номерів статтями викладачів. Ми думали розпочати

Зрозуміло, це нав'язливе промивання мізків відповідною ідеологією практично нічого не давало загалу для сумнівів, вирощувало «правильних радянських людей». Зрештою, на той момент я був типовим породженням тоталітарної системи – аполітичним «гвинтиком», якого в принципі все влаштовувало, окрім певних недоліків, які, думалося, можна виправити. Добре пам'ятаю, що на мене тоді дуже вплинули слова відомого грузинського письменника Нодара Думбадзе з його роману «Закон вічності» (1978 р.), де герой автора, відповідаючи на запитання, чому він вступає в партію, сказав: «Хочу, чтобы в партии было как можно больше честных людей!»

⁹ Пам'ятаю, яке велике враження на мене справив у 1988 р. фільм «Покаяння» Тенгіза Абуладзе про те, як тоталітарний режим СРСР нищив людей. Тоді відкривалася щотижня нова інформація про більшовицький терор протягом 1917–1922 рр., масштаби репресій у сталінські часи (не сотні, не тисячі, а мільйони людей зазнали переслідувань, катувань, принижувань). Іще в 1988 р. я щиро та наївно вірив, що ми б жили краще, якби дотримувалися настанов В. Леніна. Мої враження про вождя пролетаріату почали змінюватися, коли в ті роки перечитав кілька томів (!) його праць не бездумно, як колись, а критично, з олівцем. Це було потрясіння. Я зрозумів, що цей мій недавній ідол сповідував ідеї знищення заможних селян, терору проти інтелігенції, купців, представників тодішнього бізнесу, священників, взагалі мавив роздмухати світову революцію з мільйонами жертв. У др. пол. 1990 р. я вже так багато знав про криваві злочини КПРС, тож стало дуже соромно, що я в партії, що агітував під час «Ковбасної революції» свого колегу В. Чегурного вступити у неї (такі проігнорував він, слава Богу, цю процедуру!), мовляв, перебудова вимагає призову найкращих людей до неї... Під час путчу ГКЧП подав із полегкістю заяву про вихід із КПРС.

¹⁰ Уперше відвідав колишню гетьманську столицю під час літніх канікул у 1976 р., причому з Бахмача із залізничного вокзалу я йшов пішки, чим дивував водіїв, пасажирів автобусів. Я оглянув Батурин, переночував у ньому (там був невеличкий готель). А потім повернувся додому, у Дягову, напрямку, переправившись через Десну і пройшовшись до села пішки. Не думаю, що я тоді хотів щось дізнатися про трагедію 2 листопада 1708 р. Але це було місце буття гетьманів, і воно мене заворожувало своїм статусом. У 1977 р. я знову пішки ходив Батурином, оскільки був як випускник військової кафедри КДУ ім. Т. Шевченка у цей час два місяці у військових таборах, що розміщувалися неподалік у лісі.

¹¹ Павлинко С. Варфоломійська ніч у Батурині. *Голос України* (далі – ГУ). 1991. 4 грудня. С. 13.

видання часопису, який буде виходити залежно від надходжень фінансових коштів та наповнюваності редакційного портфеля.

Треба було думати про приміщення, засновника, назву видання. У голові крутилося «Чернігівський літопис». Поділився цими думками з головою Чернігівської обласної «Просвіти»¹² В. Чепурним, з яким вирішили, що зберемо правління організації (я був його членом) та приймемо рішення про заснування журналу. Він і запропонував назву «Сіверянський літопис», яка мені одразу сподобалася¹³. Зрештою, протягом двох-трьох місяців було пройдено всі формальності, укладено Статут редакції та 26 жовтня 1994 р. Державним комітетом України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження видано Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу інформації (серія КВ № 1025). Журнал зареєстровано в Києві як всеукраїнське історико-краєзнавче просвітницьке видання. Ясна річ, легше все це було зробити у Чернігові, оформивши журнал як обласний. Проте, не секрет, був і амбітний план вийти за провінційні рамки буття часопису: хотілося робити авторитетне видання всеукраїнського масштабу... До того ж я розраховував, що оголошення передплати на журнал в масштабах України¹⁴ дасть виданню кошти на виживання (зазначу одразу, що ці сподівання справдилися лише частково – наклад видання за межами області сягав всього-на-всього 100–120 примірників).

Отримавши в Києві Свідоцтво про реєстрацію «Сіверянського літопису», я одразу оголосив передплату¹⁵ (120000 купонокарбованців на рік у межах області¹⁶) та звернувся до музейників, викладачів, працівників Чернігівського державного архіву з проханням надати свої матеріали, статті для укладання першого номера.

Невдовзі необхідний обсяг текстів я мав. Активно включилися в роботу ніжинські просвітяни – Олександр Морозов¹⁷, Олександр Астаф'єв¹⁸, Ольга Ростовська¹⁹, дослідники з Чернігова Андрій Карнебед²⁰, Володимир Сапон²¹, Світлана Половнікова²², Людмила Сту-

¹² У «Просвіту» я вступив, здається, у 1989 р., через місяць-два після її створення. Зауважу, що організація тоді називалася Товариством української мови ім. Т. Шевченка (ТУМ). Я її не створював, але... був, так би мовити, причетним до її появи в Чернігові. А вже перед тим взяв на роботу в «Комсомольський гарт» Василя Чепурного, Владислава Савенка, які, власне, й перетворили редакцію молодіжки в штаб обласного осередку. Перший із них став лідером громадської організації. У редакцію просилися й інші претенденти на журналістські посади. Проте я взяв цих. Я їм симпатизував за те, що вони були близькими мені за духом людьми (В. Савенко вразив своїми літературознавчими розслідуваннями!), своєрідними, мислячими особистостями. Цікаво, що ті, яких у процесі відбору «забракував», у подальші десятиліття нічим себе не проявили в творчому плані. Вони так і залишилися до пенсійного віку сірками газетної періодики. До речі, першим, кого я взяв працювати на пів ставки, був письменник Дмитро Іванов, який взагалі був далекий від журналістики та газетярської роботи. Таке рішення було продиктоване тим, що я слідував за його творчістю і вважав сильним поетом. У Катеринополі я керував районною літературною студією (приємно, що активна відвідувачка її Лариса Тращенко (Перебийніс) згодом стала знаною журналісткою, багато літ була редактором міської газети на Черкащині). Відкрили одразу таку й при редакції молодіжки. Д. Іванов її очолив та на додачу займався літредагуванням окремих номерів. Щомісяця ми почали друкувати літературні сторінку. Зауважу, що на перші засідання літстудії при газеті приходив Левко Лук'яненко, але йому, мабуть, не сподобалися місцеві російськомовні поети... Дещо пізніше були прийняті на роботу випускники журфаку КДУ ім. Т. Шевченка, поети Сергій Дзюба та Тетяна Дзюба. Вони й не здогадувалися про мої ранішні підпільні літературні заняття. Зазначу, що всі вищезгадані працівники «Комсомольського гарту» досить плідно проявили себе як творчі особистості у наступні десятиріччя. Кожен із них по-своєму нині знаний в Україні.

¹³ Із листа В. Чепурного до автора: «Що ж до ідеї назви “Сіверянського літопису”, то вона в мене з'явилася завдяки ... заздрощам. Тоді у Львові Роман Федорів відродив журнал “Літопис Червоної Калини” (припинив існування 1996 р.) – історико-краєзнавчий. І мені стало заздрісно, що галичани мають таке видання, а ми з багатющою історією – ні. А тут якраз нагодилася Ваша ідея про такий журнал. Так і з'явилася його назва» (Приватний архів автора. Лист від 12.10.24).

¹⁴ Пишеться «Сіверянський літопис». ГУ. 1995. 18 травня. № 89. С. 16.

¹⁵ «Сіверянський літопис». Інтерв'ю напередодні виходу. *Деснянська правда*. 1994. 24 листопада. С. 1.

¹⁶ Всеукраїнський каталог уже був віддрукований ще у вересні та доставлений у поштові відділення заздалегідь.

¹⁷ Морозов О. Гірке прозріння Юрія Крижанича. *Сіверянський літопис* (далі – СЛ). 1995. № 2. С. 28–33; Його ж. Брати Золотаренки. Нарис перший: Іван Золотаренко. СЛ. 1995. № 5. С. 28–33; Його ж. Брати Золотаренки. Нарис другий: Василь Золотаренко. СЛ. 1995. № 6. С. 28–32; Морозов О., Костенко І. Брати Зосими: до історії грецької громади в Ніжині. СЛ. 1996. № 4. С. 65–72; Морозов О. Справа Ніжинських «дисидентів» 1767 р. СЛ. 1996. № 6. С. 105–106; Його ж. Остер: звідки ця назва? СЛ. 1998. № 3. С. 117–119; Його ж. Чи існував Ніжин у XIV ст.? СЛ. 1998. № 4. С. 27–32; Його ж. Справа академіка К.В. Харламповича / Публ. арх. док., передм. та комент. О. Морозова. СЛ. 2000. № 1. С. 71–87; № 2. С. 63–73; Його ж. Справа академіка К.В. Харламповича. СЛ. 2001. № 4. С. 55–56.

¹⁸ Астаф'єва М., Астаф'єв О. Васса. *Сіверянський літопис*. 1996. № 1. С. 68–74; Астаф'єв О. Світ як стан духу. СЛ. 1997. № 6. С. 37–40; Його ж. Українська релігійна лірика. СЛ. 1998. № 2. С. 50–58; Його ж. Динаміка і зміщення імен в поемі Леоніда Полтави «Енеїда модерна» (семантичний аспект). СЛ. 1998. № 5. С. 109–119; Його ж. Містика смерті в ліриці української еміграції. СЛ. 1999. № 1. С. 128–139. Загалом опублікував близько 30 статей, рецензій.

¹⁹ Ростовська О., Родін С. Демократизація культурно-національного життя Ніжина в 1917 р. *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 3–7; Іх же. В. Винниченко і його державно-політична концепція. СЛ. 1995. № 4. С. 90–95; Ростовська О. Ніжинський козацький полк. СЛ. 1999. № 3. С. 95–98; Їх же. На шляху становлення національної освіти (1917–1919). СЛ. 2000. № 5. С. 28–30.

²⁰ Карнебед А. Таємниці Болдиних гір. *Сіверянський літопис*. 1995. № 3. С. 33–40; № 4. С. 22–33; № 5. С. 14–27; № 6. С. 12–27; Батьківщина художника (І.Г. Рашевського). СЛ. 1999. № 1. С. 72–78.

дьонова²³, Ніна Полетун²⁴, Володимир Шкварчук²⁵, Сергій Бутко²⁶, Ігор Ситий²⁷, Тамара Демченко²⁸, краєзнавці з Сумщини Володимир Ткаченко²⁹, Олександр Ільїн³⁰ (Глухів), Віктор Терлецький³¹ (Шостка), Павло Охріменко³² (Суми), Олександр та Олена Лепьошкіни (Путівль)³³, придеснянські пошуковці Святослав Воїнов³⁴ (Новгород-Сіверський),

²¹ Сапон В. Слідами забутих лоцій. *Сіверянський літопис*. 1995. № 2. С. 34–36; Його ж. Де над Дніпром ходила Артеміда... *СЛ*. 1995. № 3. С. 41–44; Його ж. Богдан Богом даний. *СЛ*. 1995. № 6. С. 92–93; Його ж. Лісковицький літописець. *СЛ*. 1996. № 4. С. 100–102.

²² Половнікова С. «За нашу і вашу свободу!» (Польські революціонери в Чернігові) *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 40–42; Її ж. Всесвітньовідомий бджоляр: до 220-річчя з дня народження П. Прокоповича. *СЛ*. 1995. № 4. С. 87–89; Її ж. До історії міської геральдики та сфрагістики. *СЛ*. 1996. № 4. С. 131–132; Її ж. Листи О.Ф. Кістківського до О.І. Ханенка. *СЛ*. 1998. № 2. С. 74–81; Її ж. У співавт. Дослідник Придеснян (до 80-річчя від дня народження І. Єдомахи). *СЛ*. 1999. № 6. С. 85–88; Її ж. Таємниці княгині Каер. *СЛ*. 2001. № 3. С. 128–129.

²³ Студьонова Л. «Немає нічого захованого...» *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 76–78; Її ж. Невідоме про УПА. *СЛ*. 1995. № 2. С. 75–77; Її ж. Генерал, про якого говорять... *СЛ*. 1995. № 5. С. 82–87; Її ж. «Я помер у 1972 р.» *СЛ*. 1996. № 2–3. С. 138–139; Її ж. 3 історичних схованок. *СЛ*. 1997. № 4. С. 162–163. Загалом за 30 років понад 40 статей, рецензій, оглядів.

²⁴ Полетун Н. Про Гоголевого діда. *Сіверянський літопис*. 1995. № 4. С. 130–131; «Шпигуни» на Чернігівщині / Підгот. до друку Н. Полетун. *СЛ*. 1995. № 1. С. 58–64; Її ж. Колективізація на Менщині. *СЛ*. 1996. № 2–3. С. 130–131.

²⁵ Шкварчук В. Бунтівний восьмикласник. *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 52–53; Його ж. Прищеплена гілка: євреї в архівах ВЧК ДПУ НКВС КДБ по Чернігівській обл. *СЛ*. 1995. № 3. С. 85–86; Його ж. Жіночий бунт. *СЛ*. 1996. № 4. С. 90–93; Його ж. Товариська розбірка: (до історії Чернігівської обласної організації). *СЛ*. 1998. № 4. С. 100–105; Його ж. Політичні репресії. Чіими руками? *СЛ*. 2007. № 2. С. 85–92.

²⁶ Бутко С. «Щасливий випадок». *Сіверянський літопис*. 1995. № 2. С. 69–70; Його ж. Національно-визвольна боротьба на Чернігівщині у 1941–1945 рр. *СЛ*. 1995. № 5. С. 9–13; Його ж. «Українська кров може бути пролита тільки за українську державу і в лавах української армії». *СЛ*. 2002. № 5. С. 18–20; Його ж. Українсько-російські відносини у політиці ОУН і УПА: осінь 1943–1944 рр. *СЛ*. 2002. № 6. С. 10–14; Його ж. Українсько-російські відносини в поглядах чернігівців-засновників ОУН. *СЛ*. 2006. № 1. С. 3–12; Його ж. ОУН проти голодомору 1932–1933 рр. в Україні. *СЛ*. 2007. № 4. С. 56–68.

²⁷ Ситий І. Новгород-Сіверський цех калачників (1711–1900 рр.). *Сіверянський літопис*. 1996. № 1. С. 41–44; № 2–3. С. 63–67; № 4. С. 37–42; № 5. С. 37–42; № 6. С. 62–65; Його ж. Україно-молдавська печатка. *СЛ*. 1999. № 3. С. 99–101; Його ж. Батурина доби Івана Мазепи. *СЛ*. 2000. № 3. С. 36–46; Його ж. Герб і печатка Івана Мазепи. *СЛ*. 2001. № 5. С. 38–49; Його ж. Матеріали до топографії Батурина XVII ст. *СЛ*. 2008. № 4. С. 3–6. Загалом опублікував більше 20 студій.

²⁸ Демченко Т. У співавт. Тернистий життєвий шлях чернігівця М. Шрага, заступника Голови Центральної Ради. *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 8–14; Демченко Т. У співавт. До історії діяльності РУП на Чернігівщині. *СЛ*. 1995. № 6. С. 3–7; Її ж. «Я хочу бути вільним!» Штрихи до життєпису Є. Онацького. *СЛ*. 1996. № 6. С. 11–15; Демченко Т. У співавт. 3 історії боротьби за скасування Емського указу: штрихи до громадської діяльності І.Л. Шрага. *СЛ*. 1998. № 2. С. 10–12; Демченко Т. У співавт. «Хотілося бути в Чернігові» (Чернігівщина в житті та творчості М. Могилянського). *СЛ*. 1998. № 6. С. 96–104. Підготувала загалом до 40 студій, рецензій.

²⁹ Ткаченко В. Собор гетьманської держави. *Сіверянський літопис*. 1995. № 4. С. 118–119; Його ж. Оборона Глухова у 1664 р. *СЛ*. 1996. № 1. С. 7–15; Його ж. Глухівський дівочий монастир. *СЛ*. 1996. № 6. С. 86–91; Його ж. Монастир на Чернечій горі (Глухівсько-Петропавлівський). *СЛ*. 1999. № 1. С. 21–25.

³⁰ Ільїн О. Олександр Маркович автор «Історії русів»? *Сіверянський літопис*. 1996. № 1. С. 75–79; Його ж. Пакт «Катерина II Йосип II» та «Слово о полку Ігоревім». *СЛ*. 1996. № 4. С. 55–58; Його ж. Де ж народився Максим Березовський? *СЛ*. 1996. № 6. С. 104–105; Його ж. Деякі штрихи до портретів гетьманів Павла Полуботка та Михайла Миклашевського. *СЛ*. 1997. № 3. С. 95–98; Його ж. Віденський конгрес та «Слово о полку Ігоревім»: відповідь Святославу Воїнову. *СЛ*. 1997. № 4. С. 29–33; Його ж. Чи існував Новгород-Сіверський патріотичний гурток? *СЛ*. 1997. № 6. С. 125; Його ж. Люди старої Сіверщини. *СЛ*. 1998. № 2. С. 82–92; Його ж. Брестські витоки «Разговора Великої Росії з Малоросією». *СЛ*. 1998. № 6. С. 159; Його ж. Андрій Боболія і «Тарас Бульба». *СЛ*. 1999. № 1. С. 176; Його ж. Іван Туманський і Олександр Радичев. *СЛ*. 1999. № 5. С. 161–165; Де шукати витоки білоруської національної ідеї, або Хто написав поеми «Енеїда навиворіт» і «Тарас на Парнасі»? *СЛ*. 1999. № 3. С. 140–145 (та інші).

³¹ Терлецький В. Чернігівське коло Симона Петлюри. *Сіверянський літопис*. 1995. № 3. С. 9–14; Його ж. «Бачив уві сні Новгород-Сіверський...»: (Новгород-Сіверське коло знайомих оточення Шевченка). *СЛ*. 1996. № 2–3. С. 3–17; Його ж. Навколо рукопису «Слова о полку Ігоревім». *СЛ*. 1996. № 4. С. 59–64; Його ж. Прикрі недоречності. *СЛ*. 1996. № 6. С. 104–105; Його ж. Спогад про І.П. Кавалерідзе: з нагоди 110-ої річниці від дня народження митця. *СЛ*. 1997. № 3. С. 144–146; Його ж. І заперечення мусять бути аргументованими! *СЛ*. 1997. № 4. С. 34–35; Його ж. Призабутий етнограф з Чернігівщини П.Я. Литвинова-Бартош. *СЛ*. 1997. № 6. С. 126–128; Його ж. Сторінки життєпису Костянтина Ушинського: до 175-річчя від дня народження. *СЛ*. 1998. № 1. С. 32; Його ж. «Живописная Украина» Т.Г. Шевченка і Пантелеймон Куліш. *СЛ*. 1999. № 4. С. 128–134 (та багато інших у наступному десятилітті).

³² Охріменко П. Материнська земля «Слова о полку Ігоревім». *Сіверянський літопис*. 1995. № 4. С. 16–21; Його ж. Солоницька битва наливайківців і її відображення в народних переказах та легендах. *СЛ*. 1996. № 5. С. 23–36; Його ж. «Слово о полку Ігоревім» і «Велесова книга»: фрагменти роздумів. *СЛ*. 1997. № 3. С. 26–29; Його ж. Євген Маланюк і Павло Тичина: до 100-річчя з часу на родження Євгена Маланюка. *СЛ*. 1997. № 6. С. 41–45.

³³ Свнячий Шлях. Дзвін / Записали О. та О. Лепьошкіни. *Сіверянський літопис*. 1996. № 1. С. 50–53; Лепьошкіни О. та О. Єфросина Ярославна, дружина князя Ігоря. *СЛ*. 1996. № 6. С. 76–78; Лепьошкіни О. Рейхсміністр з Путівля. *СЛ*. 1997. № 1–2. С. 117–118; Лепьошкіни О. та О. Швидка річка Густоїмий. Розп'яття. *СЛ*. 1997. № 4. С. 114–115; Його ж. Воводи Путівля. *СЛ*. 1997. № 5. С. 25–33; Лепьошкіни О. та О. Царівна Софія. Святе озеро. Зцілення отамана. Старець Серапіон. *СЛ*. 1998. № 1. С. 73–77; Лепьошкіни О. Дерев'яна скульптура «Христос в темниці». *СЛ*. 1998. № 3. С. 41–48; Каращенко І. Білоруси-горюни на Сумщині / Пер. з білорус. О. Лепьошкіна. *СЛ*. 2001. № 2. С. 104–107; Лепьошкіни О. Літургійне шитво Путівльського Духова-Дівочого монастиря у XVII ст. *СЛ*. 2001. № 4. С. 21–25.

Дмитро Калібаба³⁵ (Мена) та багато інших. Дізнавшись про вихід журналу, активно став дописувати до нього доктор історичних наук із Дніпропетровська Юрій Мищик (першу публікацію він оприлюднив у № 4³⁶, а за наступні десятиліття – близько сотні). Сумчанин, кандидат філологічних наук Віктор Звагельський, почавши співробітництво з нами³⁷, невдовзі, у 1996 р. заснував «Сумську старовину»³⁸. Відома ніжинська просвітянка Надія Онищенко, активна дописувачка журналу³⁹, нині є головним редактором часопису «Наш український дім» (виходить від 2013 р. у Ніжині)⁴⁰. Учителю із Славутича Є. Алімов, дебютувавши в часописі⁴¹, очолив невдовзі створений його зусиллями в місті енергетиків Краєзнавчий музей м. Славутича і Чорнобильської АЕС (був його директором від часу заснування до 2024 р.).

Літературне редагування я попросив зробити мою дружину – Олену Ткаченко, випускницю слов'янського відділення філологічного факультету Київського університету ім. Т. Шевченка. Вона успішно справилася з цим завданням, оскільки працювала у видавничо-редакційній сфері вже років сім та займалася коректуванням, редагуванням газет. Також звернувся до відомої чернігівської художниці Л. Койдан намалювати обкладинку журналу. О. Коваленко знайшов для неї фотокопію старовинної карти XVII ст., і вона вдало поєднала її, назву в одне художнє ціле. Обкладинка часопису залишається незмінною дотепер. На ній лише змінюються рік та число видання. Л. Койдан допомагала нам пізніше в оформленні обкладинок просвітянських книг.

Коли у видавничому комплексі «Деснянська правда» на лінотипах набрали перший номер, отримані гранки я все ж таки вирішив дати проглянути авторитетним членам редколегії Олександрові Коваленку, Сергію Леп'явку.

Який же був у мене шок, коли я отримав згодом від них чорні від виправлень сторінки...

Члени редколегії старанно поправили стилістику, зробили багато доповнень до текстів. Це були фахівці своєї справи, а тому й старалися показати свої знання, ерудицію у такий спосіб.

На жаль, науковці-редактори, мабуть, навряд чи мали до цього справу з лінотичним набором. Адже у видавничому комплексі «Деснянська правда» увесь текст сторінок журналу формувався з металевих рядків. Щоб виправити літеру, треба було перебирати його повністю. Вставки навіть фраз із двох-трьох слів взагалі змушували лінотипіста перебирати абзац. Отже, якби я повернув до видавництва вищезгадані чорні від виправлень гранки, то там довелося б усю роботу почати заново.

Я змушений був прийняти рішення взяти до уваги лише знайдені ляпи, очевидні пропуски літер тощо.

Це редагування примусило мене більше не вдаватися до подібних послуг на заключному етапі видання журналу. Загалом же більшість матеріалів викладачів університету стала проходити перед друком експертизу О. Коваленка. Олександр Борисович тим паче погодився бути заступником головного редактора, що, ясна річ, додало серйозності та вагомості виданню.

³⁴ Воїнов С. «І в Сіверську моїм коханім...» (П. Куліш і Новгород-Сіверський). *Сіверянський літопис*. 1995. № 2. С. 44–49; Його ж. Ще раз про «Славутич». *СЛ*. 1996. № 1. С. 21–22; Його ж. Про наших земляків. *СЛ*. 1996. № 1. С. 89–90; Його ж. Обережно «Слово о полку Ігоревім!»! *СЛ*. 1997. № 1–2. С. 25–31; № 4. С. 36–41; Його ж. Помилка Михайла Максимовича. *СЛ*. 1997. № 3. С. 146–147; Його ж. Дещо нове до біографії К.Д. Ушинського. *СЛ*. 1998. № 1. С. 46–53; Його ж. Новгород-Сіверський: 1. На землі сіверян; 2. Стольний град. *СЛ*. 1998. № 3. С. 49–61; Його ж. Новгород-Сіверський: 3. «Труби трублять в Новгороді...» *СЛ*. 1998. № 4. С. 17–26; Його ж. Новгород-Сіверський: 4. Князі Новгород-Сіверські. Ярославна. *СЛ*. 1998. № 5. С. 18–25; Його ж. Нове про родину Рачинських. *СЛ*. 1999. № 3. С. 76–78; Його ж. У долі та працях істориків. *СЛ*. 2000. № 1. С. 182–183; Його ж. Журнал «Сіверянський літопис» за 1995–1999 рр. (Анотований показчик змісту). *СЛ*. 2003. № 2–3. С. 3–351.

³⁵ Калібаба Д. Родинні корені Л. Українки. *Сіверянський літопис*. 1995. № 1. С. 52; Його ж. До джерел духовності. *СЛ*. 1995. № 5. С. 110–111; Його ж. З історії Лібаво-Роменської залізниці. *СЛ*. 1996. № 2–3. С. 132–133; Його ж. Ботанік Борщов І.Г. *СЛ*. 1997. № 3. С. 141; Його ж. Один з корифеїв українського театру. *СЛ*. 1997. № 5. С. 107–108.

³⁶ Мищик Ю. До історії старого Чорнобиля. *Сіверянський літопис*. 1995. № 4. С. 36–38.

³⁷ Звагельський В. У пошуках материнської землі генія. *Сіверянський літопис*. 1995. № 5. С. 113–117; Його ж. Про географію походів Ігоря Сіверського у степ. *СЛ*. 1998. № 6. С. 114–120.

³⁸ Науковий журнал «Сумська старовина». Історія часопису. URL: <https://starovyna.sumdu.edu.ua/journal-history/>.

³⁹ Онищенко Н. Хор Яциневича. *Сіверянський літопис*. 1996. № 5. С. 107; Її ж. Брат світла і сонця. *СЛ*. 1998. № 6. С. 105–108; Її ж. Федір Коломийченко – редактор журналу «Шлях». *СЛ*. 2000. № 6. С. 71–75; Її ж. Федір Стравинський – українець в Росії. *СЛ*. 2001. № 5. С. 126–128.; Її ж. Тарас Шевченко і ніжинські греки. *СЛ*. 2002. № 4. С. 57–59.

⁴⁰ Часопис «Наш український дім». *Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя*. URL: www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spivpratsi-z-ukrajinskoju-diasporoyu/pravila-oformlennya-ta-podannya-rukopisiv-do-chasopisu-nash-ukrajinskij-dim.

⁴¹ Алімов Є. Все рідним стало... *Сіверянський літопис*. 1996. № 1. С. 23–28 (Краєзнавчі мініатюри з історії сіл Славутичського регіону); Його ж. Нотатки краєзнавця. *СЛ*. 1997. № 1–2. С. 91–95.

Розпочавши видання журналу, я якось не дуже переживав, що будуть великі проблеми з фінансами на початковому етапі. Робота в «Голосі України» давала мені певний поважно-вагомий статус, знайомства, вплив.

Спочатку я вирішив закрити питання першого номера з допомогою колишнього очільника області Валентина Васильовича Мельничука, який на момент підготовки, виходу журналу працював начальником обласного управління у справах споживачів. Десь перед тим, у кінці квітня 1994 р., його як представника Президента в Чернігівській області викликали в адміністрацію Президента з приводу моїх критичних статей про очільників адміністрацій у Корюківці, Ріпках та їхні корупційні дії⁴², про панування лівих настроїв у місцевих ЗМІ⁴³, активізацію комуністичних бізнесових структур⁴⁴. У матеріалі «Харакірі по-чернігівськи»⁴⁵ я виставив у непривабливому світлі й самого керівника регіону. В. Мельничук виправдався тим, що, мовляв, Павленко чорнить область, такий його стиль. З адміністрації при ньому одразу зателефонували⁴⁶ головному редактору «Голосу України» С. Правденку з проханням провести розмову на цю тему з підлеглим, щоб він звертав увагу не лише на негатив, а й позитив влади. Водночас у керівника парламентського видання перебував перший заступник голови Верховної Ради В. Дурдинець⁴⁷, який, почувши про згадане, навпаки похвалив мене за мій резонансний матеріал «Смерть Івана Васильовича» (про те, як в області від безсилля поставити корупціонерів на місце не витримало серце розслідувача їхніх діянь⁴⁸). С. Правденко проінформував мене про це. Я зопалу написав В. Мельничуку великого листа, мовляв, як викривав корупціонерів, так і буду. Прочитавши його, він зателефонував мені додому і запросив зустрітись. Зрештою, ми в його офісі години дві поспілкувалися-подискутували та порозумілися-обмінялися думками про наболілі проблеми. Під кінець цієї розмови я поговорив із ним про Батурин, Мазепу, про увагу до історичного минулого чернігівської влади. Запис його міркувань я оформив у вигляді інтерв'ю, вклавши в нього й свої оцінки, які він схвалив⁴⁹. Це був взаємовигідний компроміс, щоб далі не нагнітати конфліктну ситуацію. Невдовзі відбулися вибори нового Президента, і з 19 липня 1994 р. в області змінилася владна вертикаль. Ясна річ, травневе інтерв'ю з В. Мельничуком змінило його ставлення до мене. Я вирішив продовжити з ним комунікацію як із екс-чиновником з іншого приводу, враховуючи його великі бізнесові знайомства. Він позитивно відгукнувся на мій запит знайти спонсорів для «Сіверянського літопису», хоч у той момент обіймав крісло, далеке від фінансових потоків. Проте він доволі швидко роздобув гроші на пивкомбінаті «Десна», на якому раніше працював. Тож перший номер був профінансований ще в грудні 1994 р за його сприяння. В. Мельничук у грудні 1995 р. знову очолив пивкомбінат і, працюючи після 2002 р. у владних структурах, депутатом Верховної Ради, практично 20 років був членом редакційної ради. У скрутну годину він не раз як керівник пивкомбінату в 1995–2002 рр. закривав фінансові питання видання.

Здавши в грудні 1994 р. у видавничий комплекс «Деснянська правда» перший номер, я водночас надрукував на друкарській машинці близько 20 прохань допомогти видавати журнал відомим банкірам, підприємцям, керівникам великих підприємств. Звернувся і до директора Чорнобильської АЕС С. Парашина.

Одного дня мені зателефонував його помічник:

– Із вами хоче зустрітись Сергій Костянтинів.

Мені провели екскурсію по Чорнобильській АЕС як поважному гостю. Те, що я почув від недавно призначеного директора в його кабінеті, мене вразило:

– Наші працівники з'їхалися з усіх усюд і оселилися в Славутичі, на території Чернігівщини. Це тепер наша земля. Тому ми хочемо знати її історію.

Керівництво Чорнобильської АЕС вирішило взяти журнал під свою опіку.

Домовилися з директором, що в кожному номері будемо давати спогади працівників станції про їхню участь у ліквідації наслідків аварії. До того ж ЧАЕС згодилася видавати додатково й книжки, підготовлені авторами журналу. Таке і в сні не могло наснитися!

⁴² Павленко С. Смерть Івана Васильовича. *Голос України*. 1993. 27 жовтня. № 204. С. 3.

⁴³ Павленко С. Ефект «зомбі». *ГУ*. 1994. 24 лютого. № 36. С. 2.

⁴⁴ Павленко С. Компарти́йний ВА-БАНК? *ГУ*. 1994. 15 березня. № 47. С. 3.

⁴⁵ Павленко С. Харакірі по-чернігівськи. *ГУ*. 1994. 3 березня. № 41. С. 3.

⁴⁶ Тоді главою Адміністрації Президента був Микола Григорович Хоменко, який народився у с. Курінь на Бахмаччині.

⁴⁷ Окрилений його підтримкою, я через місяць-два відвіз йому купу компроматних матеріалів на деяких чернігівських діячів. Редактор С. Правденко йому зателефонував і мене пропустили до нього в кабінет у Верховній Раді.

⁴⁸ Працівник КРУ І. Милейко, який надав мені компромат на високопосадовців, під час виступу на обласній нараді від хвилювання втратив свідомість і помер.

⁴⁹ Павленко С. Мазепа – наш земляк (інтерв'ю з представником Президента в Чернігівській області Валентином Мельничуком). *ГУ*. 1994. 28 травня. № 99. С. 12.

Я вже не пам'ятаю, які були обсяги фінансування. Головне, що поліграфічні витрати повністю покривалися ЧАЕС. Наклад видання склав 1200 примірників (більшість їх почали безкоштовно отримувати працівники станції). Певними невеликими сумами розпоряджався і я як редактор. Оскільки часопис став виходити регулярно, необхідно було забезпечити його ритмічну роботу. Увесь штат редакції складали сумісники. Тобто усі, як і я,десь працювали, а редакційну роботу виконували в свій вільний час за певні доплати.

Я домовився з головою обласної організації Спільки письменників України С. Реп'яхом, що він буде робити літературну редакцію текстів. Авторитетні журналісти О. Олійник, О. Каранда згодилися робити літературні записи спогадів співробітників ЧАЕС. Їх стали щомісяця публікувати під рубрикою «ЧАЕС: 26.04.1986–30.11.1986». До того ж у журналі з'явилася постійна рубрика «Славутицький оберіг». На моє прохання відгукнулися С. Леп'явко, А. Курданов, Р. Воробей та інші історики, які підготували низку матеріалів про історію Чорнобиля, Пакуля та інших населених пунктів, розташованих поряд із містом енергетиків.

Коректуру здійснювали працівники видавничого комплексу «Деснянська правда». Відповідальним секретарем згодилася бути А. Сокіл, дитяча письменниця, яка теж там працювала. Зрештою усі питання узгодження коректури, правки були доручені моїй дружині О. Ткаченко, яка «отримала» від мене посаду випускового редактора. Вона вичитувала тексти перед направленням їх у набір. Після роботи лінотипістів, первинної коректури також дивилася виправлення коректорів, наново перерахувала чисті гранки й виявляла ще купу помилок.

На світлині (1995 р.): (зліва направо у першому ряду) голова Чернігівської міської «Просвіти» Ю. Коцюбинський, редактор «Сіверщини» П. Антоненко, член Спільки художників Т. Федоритенко, редактор журналу «Сіверянський літопис» С. Павленко, просвітянин С. Ковбусь; (в другому ряду) голова обласної «Просвіти» В. Чепурний.

На жаль, С. Реп'ях, маючи величезний досвід редагування художніх творів місцевих поетів, прозаїків, досить довільно почав правити наукові, краєзнавчі тексти. Оскільки пе-

ред поданням статей у видавництво я переглядав як зміст, так і виявлені в текстах похибки, то зрозумів, що смаковий підхід у виправленнях лише шкодить матеріалам. Отже, довелось якось тактовно «змістити» шановного літератора з відповідальної посади: я тоді знайшов для нього інший підробіток – написання грантової книги під один історико-краєзнавчий проект. Долучався С. Реп'ях і до написання спогадів співробітників ЧАЕС, творення газети «Просвіта» (був членом редколегії видання). У голови обласної Спілки письменників були сутужні часи, а тому ці невеликі суми хоч якось допомагали йому вижити.

Співробітництво з ЧАЕС тривало недовго. У 1996 р. були запущені механізми закриття відомої електростанції. Енергоблок № 1 зупинили 30 листопада 1996 р. Ця подія негативно вплинула на подальше фінансування журналу. Воно припинилося.

Попри це, дворічна співпраця з дирекцією ЧАЕС позитивно вплинула на становлення розкрутку журналу, про нього дізналися в Україні, зокрема він потрапив до передплатного каталогу і його стали передплачувати обласні, міські, деякі районні бібліотеки, а також бібліотеки Вашингтонського, Стенфордського, Торонтського університетів, Гарвардського коледжу, Бібліотека Конгресу США (Вашингтон), Національна бібліотека Канади (Оттава). Читали журнал українці і в Австралії.

Передплатний тираж за межами області був невеликий – як правило, 100–120 примірників. Ну, але це теж були потрібні для видання кошти.

ЧАЕС також профінансувала видання кількох книг, підготовлених авторами «Сіверянського літопису»:

Калібаба Д. Відомі діячі культури, науки, політики Придесення. 1995.

Каранда О. Саркофаг. 1995.

Коваленко О. Павло Полуботок – політик і людина. 1996.

Павленко С. Князь Михайло Чернігівський та його виклик орді. 1996.

Студьובה Л. Чернігівки в житті славних. 1996.

Незважаючи на непередбачувану екстремальну ситуацію з фінансуванням часопису, його життя все ж продовжилося. Цьому сприяло те, що я, порадившись з головою обласної «Просвіти» В. Чепурним та членом редколегії, професором Олександром Астаф'євим, у квітні 1996 р. вирішив розкрутити в масштабах області газету Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка Ніжинського педінституту, засновану 23 листопада 1992 р.⁵⁰, що виходила тоді нерегулярно, раз-двічі на місяць (першим редактором її була Марія Миколаївна Астаф'єва⁵¹, а від п'ятого номера⁵² – її чоловік⁵³). Ця ідея виникла з певних причин. Річ у

⁵⁰ Оницько Н. Золота цеглинка у споруді теперішнього і майбутнього (огляд газети «Просвіта»). *Наш український дім*. 2019. № 2. С. 68–72.

⁵¹ Там само.

⁵² Там само. С. 70.

⁵³ Поет, перекладач і літературознавець Олександр Григорович Астаф'єв (1952–2020) від 1986 р. по 2001 р. працював у Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М. Гоголя. Згодом родина переїхала в Київ. Близько двадцяти років професор, доктор філології О. Астаф'єв працював на кафедрі історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Був також доктором габілітованим, професором філологічних кафедр Вищої лінгвістичної школи в Честохові та Вищої школи управління охороною праці у м. Катовіце (Польща). Як професор-гість читав окремі курси лекцій у Варшавському і Краківському університетах (Польща), Сорбонні та Паризькому інституті східних мов і цивілізацій (Франція), Грайсвальдському та Люнебурзькому (Німеччина), Будапештському (Угорщина) університетах.

О. Астаф'єв – автор поетичних збірок: «Листвяний дзвін» (вірші, поема, 1981); «Заручини» (вірші, поема, 1988); «Слова, народжені снігами» (лірика, 1995); «Зблизка і на відстані» (вірші, поеми, переклади, 1996, 2-е вид. 1999); «На київським столі» (вірші, поеми, переклади, 2005); «Близнюки мої, очі» (вірші, переклади, переспіви, 2007); «Каталог речей» (вірші, переклади, переспіви, 2008); «Львів. До запитання» (вірші, поема, 2008); «На березі неба» (вірші, 2013); поетичної трилогії «Турбулентна зона»: ч. 1 – «Трагічна помилка небес» (2016); ч. 2 – «Горіхові револювери» (2018); ч. 3 – «Сухі дощі» (2019). Його поезії вийшли польською мовою у перекладі Тадея Карабовича, Ірини Руденко та Вікторії Пашковської (м. Люблін, «Słowa, urodzony śniegiem» (лірика, 2017).

До того ж він видав низку монографій: «Стилізація» (1998); «Лірика української еміграції: еволюція стильових систем» (1998); «Образ і знак» (2000); «Тема голодомору в українській літературі: спроба екзистенційного аналізу» (2004); «Поетичні системи українського зарубіжжя» (2000, перев. 2005); «Працька поетична школа» (2004, перев. 2010); «Поети Нью-Йоркської групи» (2005, перев. 2010); «Паризькі лекції» [Les conférences de Paris. – Paris, 2006]; «Ніжинська еміграція» (2006, у співавт.); «Теорія і практика українського перекладу» (2007, у співавт.); «Компаративний аналіз художнього перекладу» (2008, у співавт.); «Орнаменти слова» (2011); «Ренесансна література українсько-польського пограниччя» (2012); «Творчість М.К. Сарбевського і її рецепція в давніх українських поетиках XVII–XVIII ст.» [Twórczość M.K. Sarbiewskiego i jej recepcja w dawnych ukraińskich poetykach XVII–XVIII w. – Kraków, 2014]; «Польські джерела творчості Петра Гулака-Артемовського» (2015); «Юрій Липа – читач і критик польської літератури» (2016); «Діалог літератур» (2018), «Образ і знак. Українська емігрантська поезія у структурно-семіотичній перспективі» (Київ, 2000), «Художні системи українського зарубіжжя» (Київ, 2000). О. Астаф'єв знаний також як перекладач з англійської, німецької, французької, арабської, старонімецької, латини, старофранцузької, польської, чеської, словацької, вірменської та з інших мов.

Завершив своє життя просвітятини, науковець томами творів та праць: «Вибрані поезії» за 1968–2019 рр. (2020, Львів: Піраміда), «Вибрані переклади «Біла чужого багаття» (2020, Львів: Піраміда), «Вибрана есеїстика «Розмова з бігуном на довгу дистанцію» (2020, Львів: Піраміда), дослідження «Тарас Шевченко і польська література: впли-

тому, що через хитрий хід влади опозиційна рухівська газета «Сіверщина», яка мала за 30-тисячний тираж і всеукраїнську реєстрацію, позбавлялася певних преференцій у розповсюдженні, а відтак дорожчала. Зрозуміло, вона ставала неконкурентною з обласними газетами влади, а тому прогнозовано втрачала наклад. Натомість ніжинська «Просвіта» залишалася пільговим виданням. Тому мною були підготовлені документи на її перереєстрацію як обласного видання. Влада⁵⁴ розуміла, про що йдеться. Хоча перереєструвати видання можна було за день-два, відповідне свідоцтво було видане на місяць чи півтора пізніше, лише 7 червня, тобто до закінчення передплати залишалося 17 днів... Оскільки я як представник «Голосу України» мав досвід заохочення тих, хто займався організацією передплати в області, та знав, що поштова дирекція виконує план передплати, як правило, найдешевшими виданнями, то поставив щойно перереєстрованому виданню найдешевшу ціну. Тим паче «Просвіту» планували видавати на чотирьох сторінках, одна з яких вміщувала телепрограму. Отже, на 1 липня газета завдяки листонашам набрала 31060 передплатників⁵⁵. Зрозуміло, їх би було більше, якби видання почало передплатну кампанію нарівні з іншими газетами в травні.

Цей наклад мав велике значення для виживання часопису. Звичайно, влада була шокована тим, що поряд із «Сіверщиною» з'явилася не менш тиражна «Просвіта», до того ж ці видання були розміщені в одній офісі та редаговані просвітянами. Моя політична позиція теж не віщувала нічого доброго. Я регулярно давав у парламентській газеті матеріали, написані на основі віднайдених мною в чернігівських архівах фактів про злочинну діяльність КІПС в області⁵⁶, критикував владу за пасивність в перейменуванні вулиць, названих на честь більшовицьких терористів, В. Леніна⁵⁷. У цих реаліях тиражного успіху ще 20–21 червня я подав на адресу керівника області П. Шаповала звернення виділити обласному управлінню культури для централізованої передплати згідно з передплатною ціною Каталогів номерів «Сіверянського літопису» в усі 500 бібліотек області.

На моє велике здивування, він підтримав цю ідею, чим, чесно кажучи, «роззброїв» недавнього опонента та зробив його якщо не союзником, то принаймні не ворогом, а партнером в культурницьких справах. Із легкої руки Петра Дмитровича навіть після складення ним владних повноважень обласне фінансове управління багато років спрямовувало кошти для організованої передплати журналу (ми завозили 500 примірників в Чернігівську обласну бібліотеку, а звідтіля їх уже розбирали районні бібліотеки). Яюсь я був у журналістських справах у жовтні 2002 р. у Перелобі Корюківського р-ну та зайшов подивитися, чи є журнал у бібліотеці. Якою ж було для мене приємною несподіванкою, коли в цей час до закладу, не знаючи про мету мого приїзду, зайшла сільська вчителька й запитала:

– А новий журнал «Сіверянський літопис» прийшов?

ви, контексти, адаптації» (2020, Львів: Піраміда), «Українсько-польські літературні діалоги» (2020, Київ: Талком), «Польська та українська літератури доби Ренесансу і бароко» (2020, Київ: Талком, у співавт.).

⁵⁴ Попри проголошення незалежності в 1991 р., уподобання більшості жителів Чернігівщини залишалися прокомуністичними, лівими. Саме тому на виборах до Верховної Ради 1994 р. перемогли представники КПУ або їхні симпатиків, зокрема Геннадій Долженко (був до ГКЧП першим секретарем Чернігівського райкому КПУ), Іван Симоненко (колишній співробітник Чернігівського міськомкому КПУ, пізніше голова партії «Русско-украинский союз» (1997–2009 рр.), співоголова «Русского блока»); Микола Чумак (заступник голови Бахмацької районної ради народних депутатів, член КПУ та фракції комуністів); Микола Чумаченко (голова колгоспу «Ленінська правда» з Ніжинського району, член КПУ та фракції комуністів). Під час виборчої кампанії «Сіверщина» щодомеру друкувала матеріали, які мали зупинити повернення до влади цих сил. Ущипливі репліки про діяльність КПУ в області давав у парламентському виданні і я. У «Голосі України» теж опублікував викривальний матеріал про засновників чернігівського банку, який фінансував комуністів. На жаль, герої цієї публікації потрапили в парламент, і подали на мене до суду, понаписували також звернення в обласну прокуратуру. Оскільки архівний досвід допоміг мені роздобути ще чимало нових подробиць в протоколах партзборів про їхні дії в часи СРСР, то ними я скористався, щоб охочі посадити мене за ґрати відстали від мене. Усе ж за ці переживання-нервування, низку критичних матеріалів, історичні розслідування керівництво «Голосу України» представило мене у листопаді 1994 р. до нагороди – присудження звання Заслуженого журналіста України (відповідний Указ Президента України Л. Кучми був опублікований 4 січня 1995 р.).

Водночас у липні 1994 р. головою Чернігівської обласної ради, а від липня 1995 р. головою Чернігівської обласної держадміністрації став Петро Шаповал, який від 23 квітня по серпень 1991 р. очолював Чернігівський обком КПУ. Я нічого не мав до цього високопосадовця як до людини, господарника-професіонала, але він був для мене уособленням тих сил, що повертали колишню партноменклатуру у владні крісла. Петро Дмитрович згодом став успішним Надзвичайним і Повноважним послом України спочатку в Киргизстані, згодом у Республіці Білорусь (2000–2005 рр.). Але в 1994–1996 рр. йому добре перепало від «Сіверщини» за його компартійне минуле.

⁵⁵ Просвіта. Чернігівська обласна газета. 1996. № 19 (6 липня). С. 4.

⁵⁶ Павленко С. Поїхав батько провідати доньку (про факти спротиву в області в 1944–1955 рр. комуністичній політиці ставлення до селян як до рабів). ГУ. 1993. 19 жовтня. № 198. С. 6; Його ж. Опортуністичним курсом Бернштейна? ГУ. 1993. 24 грудня. № 245. С. 7; Його ж. Досвід культивування перекотиполя. ГУ. 1994. 12 лютого. С. 10; Його ж. «І вся система комуністична – це система рабська». ГУ. 1994. 15 квітня. № 70. С. 16; Його ж. «Ви тут сидите, а під кожним вікном ходять націоналісти». ГУ. 1994. 30 квітня. С. 12.

⁵⁷ Павленко С. До національного відродження з іменем... Леніна. ГУ. 1993. 19 березня. № 51. С. 3; Його ж. Урицький як дзеркало «прометеївської» бездуховності. ГУ. 1995. 22 квітня. № 76. С. 3.

Газета «Просвіта» виконала важливу місію для журналу не лише тим, що при мінімумі витрат (у тиждень вона забирала в мене не більше 2–3 годин особистого часу⁵⁸) давала певні оборотні кошти для функціонування часопису. У липні 1997 р. я ще став і редактором обласної газети «Чернігівські аргументи і факти», яку було створено спеціально під парламентські вибори 1998 р. та президентські вибори 1999 р. Адже зацікавлені політичні діячі, партії платили великі суми за рекламу на окрузі. Певну допомогу в цьому плані журналу надав наш активний автор, відомий історик В. Кривошея⁵⁹, який тоді підпрацьовував політтехнологом на одну з політичних сил у регіоні. За моїми підрахунками, у такий спосіб вдалося заробити кошти щонайменше на 2–3 номери журналу «Сіверянський літопис» («Просвіта» та «Чернігівські аргументи і факти» були на балансі часопису, їх готував один і той же штат сумісників!). До того ж редакція часопису підготувала й видала тоді за залучені додаткові фінанси праці директора Остерського музею в 1935–1948 рр.⁶⁰ О. Бузуна (1905–1972 рр.) «Історія Остерщини»⁶¹, члена редколегії Л. Студьонової «Чернігівські князі, полковники, губернатори»⁶², нашого активного автора С. Воїнова «Новгород-Сіверський: нариси історії»⁶³, менського краєзнавця Д. Калібаби «Відомі діячі культури, науки, політики Чернігівщини»⁶⁴ (це було перевидання книжки 1995 р., але майже на третину доповнене редакторами О. Астаф'євим, І. Кагановою, Л. Студьоною). Тоді ж у серії «Видання журналу «Сіверянський літопис»» вийшла моя книжка «Міф про Мазепу»⁶⁵ (процес коректури, набору та верстки було здійснено на видавничій базі ніжинської університетської «Просвіти» за технічною редакцією О. Астаф'єва).

На жаль, інфляційні процеси негативно впливали на виживання газет. Гроші швидко знецінювалися. Обсяг газет у 4 шпальти теж не сприяв зростанню накладу. У 1999 р. я прийняв рішення припинити випуск цих щотижневиків⁶⁶, оскільки вони стали збитковими та «відбирали» кошти в базового видання-часопису. «Просвіту», яка мала в серпні 1997 р. наклад 13588 примірників, у 1998 р. – близько 10000, все ж не закрили. Від січня 1999 р. вона почала виходити під редакторством В. Чепурного, дотуючись від «Сіверщини» (буття просвітницької газети тривало до 2002 р.). Благодійний фонд «Ніжен», очолюваний просвітнянином, членом правління обласної «Просвіти» Миколою Шкурком, намагався продовжити в 2003 р. життя цього видання під назвою «Нова Просвіта», але... ентузіазму рятувальникам вистачило на кільканадцять випусків. Усе ж, як би там не було, газета нині представлена в бібліотечних колекціях досить пристойним ужитком – 356 номерами. Вони залишили позитивний слід в ознайомленні сіверян з ідеологією проукраїнських сил Чернігівщини, у формуванні історичних орієнтирів серед читачів.

Передплата, додаткові фінансові ресурси від двох газет, на жаль, покривали видатки журналу на 50–60%. Ряд спонсорів теж був не безмежний (пивзавод «Десна», обласне державне об'єднання «Чернігівспиртторілка», Полікомбанк...).

Порадившись із О. Коваленком, ми вирішили залучити до фінансування журналу місцеві вищі. Олександр Борисович порушив це важливе питання в розмові з ректором Чернігівського державного педагогічного університету О. Явоненком, а я у свою чергу зустрівся з цього приводу з ректором Чернігівського державного інституту економіки та управління Б. Суховірським. Оскільки в Чернігові було багато аспірантів, і їм треба було перед захистом мати опубліковані статті, то журнал міг це питання вирішувати. Тим паче без жодних клопотань редакції в 1997 р. «Сіверянський літопис» спочатку оголосили науковим із філології⁶⁷. Коли ж до цієї справи долучилися ректорати чернігівських закладів вищої освіти, то часопис став фаховим ще з кількох наукових дисциплін. Згідно з постановою Вищої атестаційної комісії України від 1998 р., журнал було включено до переліку

⁵⁸ Газета в основному давала мої матеріали, які я надсилав до «Голосу України», та замітки О. Олійника, С. Реп'яха, а також інформаційні повідомлення про вилучення чернігівської «Просвіти».

⁵⁹ Кривошея В. Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку. *Сіверянський літопис*. 1997. № 1–2. С. 32–46; Його ж. Етнічний склад української козацької старшини (1648–1782 рр.). *СЛ*. 1997. № 4. С. 56–62; Його ж. Синодик Крупницько-Батуринського монастиря як історичне джерело. *СЛ*. 1997. № 5. С. 65–67; Його ж. Іван Мазепа: біографічні дрібниці. *СЛ*. 1998. № 2. С. 93–95; Його ж у співавт. Палії, Самусі, комонники. *СЛ*. 1998. № 4. С. 11–16; Його ж у співавт. Родовідні козаків Терехтемирівської сотні. *СЛ*. 1998. № 5. С. 64–66.

⁶⁰ Дмитренко Н. Щоб пам'ятали... (Трагічні долі провінційних музейників Північного Українського Лівобережжя 20–30-х рр. ХХ ст.). *Ніжинська старовина*. 2010. Вип. 10. С. 159.

⁶¹ Бузун О. Історія Остерщини: нариси історії. Чернігів: Сіверянський літопис, 1998. 112 с.

⁶² Студьонова Л. Чернігівські князі, полковники, губернатори. Видання редакції журналу «Сіверянський літопис». Чернігів: Деснянська правда, 1998. 148 с.

⁶³ Воїнов С. Новгород-Сіверський: нариси історії. Чернігів: Сіверянська думка, 1999. 163 с.

⁶⁴ Калібаба Д. Відомі діячі культури, науки, політики Чернігівщини. Видання редакції журналу «Сіверянський літопис». Чернігів: Редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1998. 256 с.

⁶⁵ Павленко С. Міф про Мазепу. Чернігів: Сіверянська думка, 1998. 248 с.

⁶⁶ «Чернігівські аргументи і факти» перестали виходити 5 листопада 1999 р.

⁶⁷ Постанова Вищої атестаційної комісії України. *Бюлетень ВАК України*. 1997. № 2.

наукових видань, публікації яких зараховуються до результатів дисертаційних робіт з історії, філософії, філології, економіки⁶⁸.

Це мало свої плюси й мінуси. Насамперед підвищилися вимоги до текстів. Автори мали разом зі своїм матеріалом надсилати в редакцію невеличку рецензію на нього фахівців. Відтак статті потрапляли в часопис не «з коліс», а вже вичитаними, відредагованими кандидатами / докторами наук. Спочатку не всі зважали на нові вимоги, але згодом це стало нормою. Проте ці правила загалом негативно зустріла краєзнавча спільнота, що працювала поза вишами, музеями. Якщо вона була дуже активною в перші три-чотири роки буття журналу, то далі цей її запал загалом згас. У 2000 р. редакція почала приймати тексти, набрані на комп'ютері (роздруківка та дискета). Деякі поважного віку краєзнавці з Шостки, Чернігова, Прилук вперто надсилали свої роботи в рукописному варіанті або віддруковані на машинці. На жаль, наші пояснення, прохання вони або не розуміли, або ігнорували. Останній такий матеріал надійшов навіть у 2023 р.⁶⁹ Однак деякі суспільно значимі розвідки, наприклад, батуринського краєзнавця Володимира Задка, ми опрацьовували та давали до друку⁷⁰.

Завдяки науковому статусу часопису редакційний портфель «Сіверянського літопису» регулярно поповнювався новими статтями. Пріоритетною в журналі була історична тематика, якій відводилося 70–80% місця. Та й літературознавчі, філософські статті писалися не на абстрактні теми, а присвячувалися, як правило, Чернігово-Сіверському регіону, його діячам, що фактично теж співпадало з провідним історичним напрямком видання.

У 1997 р. я побував на Сумщині, зустрівшись із директором Путивльського історико-культурного заповідника С. Тупицом (інтерв'ю з ним опублікував «Голос України»⁷¹), співробітниками Державного історико-культурного заповідника «Глухів» (був створений у 1994 р.), Глухівського педінституту, працівниками музейних та архівних установ Сум, редактором газети «Гроно», лідером Сумської обласної організації СУМ «Сумщина» В. Рогом⁷². Відбулися розмови щодо співпраці, написання для «Сіверянського літопису» краєзнавчих, історичних матеріалів. Під час інтерв'ю з головою Сумської обласної державної адміністрації А. Єпіфановим я порушив питання організованої передплати часопису для бібліотек області, оскільки він багато уваги приділяє висвітленню історії Глухова, Конотопа, Путивля та інших міст і сіл регіону. З ініціативи та за сприяння Анатолія Олександровича у 1996 р. в Сумах відтворили будівлю Української академії банківської справи. Оточ я пізніше звертався до нього як до доктора економічних наук та ректора цієї академії з проханням стати співвидавцем журналу⁷³. Мої неодноразові поїздки на Сумщину у відрядження від «Голосу України» (у 1997–1998 рр. область входила в зону моєї відповідальності) здебільшого не були плідними та результативними в плані передплати, у пошуках співвидавців, але один фінансовий проєкт із залученням коштів на журнал все ж таки вдалося реалізувати. За сприяння сумських колег вдалося зібрати чималу суму на книгу про батьківщину Президента України Л. Кучми⁷⁴.

Фінансова стабільність журналу у 2004 р. була зруйнована змінами в бюджетному законодавстві. Згідно з ним, виші не мали права фінансувати вихід журналу, який не був на їхньому балансі. Зазначу, що солідну підтримку часопису на договірних умовах також перед тим надавав Ніжинський університет ім. М. Гоголя, де також працювало багато науковців – істориків та філологів.

Журнал усе ж не припинив виходити, оскільки Чернігівська облдержадміністрація розробила програму підтримки місцевого книговидання, журналів. Це відбулося ще за владної каденції голови облдержадміністрації Миколи Бутка та його заступника з гуманітарних пи-

⁶⁸ Постанова Вищої атестаційної комісії України. *Бюлетень ВАК України*. 1998. № 4; *Освіта України*. 1999. 7 липня. № 27.

⁶⁹ Краєзнавець кілька раз телефонував, запитуючи про матеріал, який надіслав не на електронну, а звичайну поштову адресу Чернігівського університету. До того ж він поскаржився в Академію педагогічних наук, що його стаття ігнорується. Ми пояснили розслідувачам із Києва, що автор не надіслав до цього часу на електронну скриньку жодного матеріалу, хоча його це просили зробити.

⁷⁰ Задко В. Що означає слово «Славутич»? *Сіверянський літопис*. 1995. № 4. С. 34–35; Його ж. Свідки минулого. *СЛ*. 1995. № 6. С. 93–94; Його ж. Глибокі корені. До 850-річчя Бахмача. *СЛ*. 1997. № 6. С. 129–131; Його ж. Тяглась нитка від Китаю... й до Чернігівського краю. *СЛ*. 1998. № 4. С. 81–82; Його ж. Німецька меншина на Бахмаччині. *СЛ*. 1999. № 1. С. 176–178; Його ж. Білі Вежі. *СЛ*. 1999. № 6. С. 178–179; Його ж. Військові дії на Придесенні у 1941–1943 рр. *СЛ*. 2001. № 3. С. 26–51; Його ж. Військові дії на Сумщині у 1941–1943 рр. *СЛ*. 2003. № 1. С. 136–162.

⁷¹ Павленко С. Дрімують гривні у кріслі Лжедмитрія. Інтерв'ю з директором Путивльського історико-культурного заповідника С. Тупицом. *ГУ*. 1997. 15 серпня. № 152. С. 12.

⁷² З 2009 р. головний редактор щотижневика «Шлях перемоги», директор видавництва «Українська видавнича справа», автор книг публіцистики «Українофобія: п'ята колона та її ляхководи» (2008 р.), «Ієрархія національних пріоритетів» (2018 р.).

⁷³ Лист С.О. Павленка ректору Української академії банківської справи А.О. Єпіфанову (23 жовтня 2000 р.). Копія. Приватний архів автора.

⁷⁴ Войнов С. Село Чайкине. Чернігів: Сіверянський літопис, Деснянська правда, 1998. 84 с.

тань О. Коваленка. Слід сказати, що з вищезгаданим очільником області в редакції «Сіверянського літопису» склалися плідна, творча співпраця ще за часів, коли він був начальником управління з питань економіки ОДА. Тоді (1995–1999 рр.) і під час його керування областю (серпень 1999 – листопад 2002 рр.) ми видали дві його монографії⁷⁵ (літературна редакція О. Ткаченко). М. Бутко в 2003 р. став доктором економічних наук, згодом виконавчим директором фонду «Гетьманська столиця», що в 2005–2008 рр. займався відродженням пам'яток Батурина. Отже, з людиною, яка розуміла значення підтримки книговидавання, при підготовці проєкту бюджету на 2003 р. були зроблені відповідні планування, розрахунки. У результаті ця ідея була реалізована в формі щорічної дотації для видання книжок місцевих авторів, двох журналів, газети для людей із інвалідністю. Рішенням Чернігівської обласної ради від 14 серпня 2003 р. була затверджена Програма розвитку друкованих засобів масової інформації «Мала преса» (діяла до 1 січня 2012)⁷⁶. Згідно з нею, на «Сіверянський літопис» кілька років виділялося по 50000 грн, згодом – по 60000. У редакціях Програми 2009–2010 рр. «Сіверянському літопису» передбачалося вже по 70 тис. грн на рік. У 2011 р. було розроблено нову обласну Програму підтримки розвитку інформаційно-видавничої сфери Чернігівщини на 2012–2015 рр.⁷⁷ з продовженням попереднього фінансування в сумі 70000 грн щорічно⁷⁸. Подібна допомога далі зростала з урахуванням інфляційних реалій. Згідно з Програмою підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016–2020 рр.⁷⁹ дотація журналу складала вже 90000 грн. В останній рік її реалізації цих коштів ледь вистачило на поліграфію. Програма підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2021–2022 рр. передбачала для журналу 150000 грн, але під час широкомасштабного вторгнення російських військ, блокади Чернігова ця бюджетна витратна стаття не була профінансована.

На жаль, і в попередні роки виділені кошти не завжди надходили стабільно⁸⁰, повністю, а тому доводилося шукати дієвий інструмент для вирішення цієї проблеми в формі інтерв'ю з керівниками області в «Голосі України»⁸¹. Особливо лихоманило буття редакції в часи частих змін очільників облдержадміністрацій (від 2014 по 2018 їх було чотири). Часом виникали досить конфліктні ситуації⁸². Зрештою, це призвело до зриву передплати в

⁷⁵ Бутко М. Соціально-економічні проблеми розвитку продуктивних сил Чернігівської області в умовах формування ринкових відносин. Чернігів: Сівер. думка, 1997. 224 с.; Його ж. Реформи і регіон. Чернігів: Сівер. думка, 1999. 248 с.

⁷⁶ Лист заступника директора Департаменту – начальника управління інформаційної діяльності та видавничої справи Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Чернігівської обласної державної адміністрації В. Сорокіна шеф-редактору «Сіверянського літопису» С. Павленку від 04.10.2024 р. Приватний архів автора.

⁷⁷ Про обласну Програму підтримки розвитку інформаційно-видавничої сфери Чернігівщини на 2012–2015 рр. Рішення шостої сесії шостого скликання Чернігівської обласної ради (23 грудня 2011 р.).

⁷⁸ Паспорт програми на 2012–2015 рр. Дод. 1. Рішення шостої сесії шостого скликання Чернігівської обласної ради (23 грудня 2011 р.).

⁷⁹ Про обласну Програму підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016–2020 рр. Рішення восьмої сесії шостого скликання Чернігівської обласної ради (10 вересня 2015 р.).

⁸⁰ Показовий у цьому мій лист до керівника області від 6 липня 2012 р.:

«Голові облдержадміністрації
В.М. Хоменку
Шановний Володимире Миколайовичу!

Повідомляю Вам, що у 2011 р. із запланованих 70 тисяч гривень на підтримку видання «Сіверянського літопису» було надано лише 55 тисяч грн. Тому виділені у цьому році з обласного бюджету 15 тисяч гривень пішли на погашення боргів з видання журналу минулого року. На жаль, цього року у червні казначейство знову не заплатило 30 тисяч гривень за підготовлені журнали. Таким чином фактично паралізовано вихід щорічних номерів часопису, бо жодної копійки на їх друк не отримано. Ми змушені об'єднувати номери (№ 1–2, № 3–4). Видавництво віддало нам під чесне слово лише № 1–2. Це вперше така ситуація за 17 років. Сподіваюся, Ви знайдете розумне вирішення цієї проблеми на користь великої громади істориків, краєзнавців, музейників Чернігово-Сіверщини».

⁸¹ Павленко С. Володимир Хоменко: «Надихнутися любов'ю до Вітчизни, героїкою предків». ГУ. 2012. 26 липня. URL: www.golos.com.ua/article/75111.

⁸² Про це засвідчує мій лист від 12 січня 2009 р.:

«Голові Чернігівської облдержадміністрації
В.М. Хоменку
Шановний Володимире Миколайовичу!

Вам, мабуть, відомо, що, крім дописування до «Голосу України», я активно займаюся історичними дослідженнями. У січні в Києві вийде моя велика книга «Військові кампанії доби гетьмана І. Мазепи» (1050 стор.), ще через деякий час – «Повстання мазепинців: факти і домисли» (100 стор.). Улітку я повинен здати рукопис «Творча спадщина гетьмана І. Мазепи» (1100 стор.). Планую цього року завершити і дослідження «Зображення І. Мазепи та його герба» (150 стор.).

І ось замість того, щоб займатися цією улюбленою справою, яка, вважаю, потрібна Україні, я вже четвертий день вибитий з колії писанням кошторисів, звіту, куди діваю гроші, примірники журналу «Сіверянський літопис». Це нерви, це – емоції.

Виявляється, за Вашою вказівкою бюджет журналу на наступний рік зменшено на 40 тисяч гривень. Йде обґрунтування такого рішення. Хоча я у своїх зверненнях просив збільшити фінансування. Адже для нормального життя часопису треба бодай 110 тисяч гривень на рік. Тепер же намічено на видання шести номерів дати дота-

2013–2014 рр., оскільки без бюджетної дотації ми не могли вчасно розрахуватися з передплатниками⁸³.

Треба зазначити, що всеукраїнська передплата для нас була збитковою (100–120 примірників), але обласна, для 500–550 бібліотек області⁸⁴, давала мінімальні фінанси для покриття суто редакційних потреб: у першу чергу це була оплата праці бухгалтера, літредактора (здебільшого по чверть мінімальної зарплати для обох!). Редагування ж, писання фінансових звітів, щомісячні відвідини податкової, казначейства вимагали досить великих затрат часу (досить сказати, що передача кожного номера в поштову експедицію супроводжувалася купою документів!). При цьому були місяці та й півріччя (!), коли випусковий редактор О. Ткаченко, бухгалтер І. Волошко працювали за «спасибі», бо отриманих грошей вистачало лише на поліграфію. Я ж здебільшого роками не мав ніякого грошового зиску, оскільки після закриття головних витрат для себе вже майже нічого не залишалося. До того ж протягом 19 років мене очікувала раз у два місяці «вантажна» місія: забирати в видавництві виготовлені 800–1200 примірників часопису і завозити їх в пункт розподілу преси (на залізничному вокзалі), в обласну бібліотеку, на історичний факультет, в ОДА, офіс «Просвіти». Оскільки в журналі фігурував мій домашній номер телефону (95-74-18), то доводилося постійно приймати дзвінки від невдоволених передплатників, які з тих чи інших причин не отримували свій примірник видання. Надсилав їм журнал замість втраченого, що десь загубився під час доставки.

Від 2013 р. для отримання коштів з обласного бюджету необхідно було, згідно з чинним законодавством, проводити тендер. Гроші мали направлятися з казначейства не на рахунок редакції, а тому видавництву, яке дасть меншу, вигіднішу ціну за підготовку номерів. Отже, тендерна процедура мала відбуватися онлайн на сайті закупівель і в ній могли брати участь всі українські видавництва. Зрозуміло, виникла абсурдна ситуація: та багато років співпрацювали з невеличким чернігівським видавництвом В. Лозового та О. Єрмоленка. Це було зручно. Адже можна було підійти до них і взяти гранки, подивитися верст-

цію в 20 тисяч гривень та 37 тисяч гривень на передплату журналу в бібліотеки (у 2008 р. разом було 92 тисячі, у 2007 р. – 82 тисячі). Фактично Ви мене як історика Батурина, Мазепи у такий спосіб поставили «на місце» за працю в «Голосі України». Ну, добре, хай я там щось «не те» написав. Ви знаєте прекрасно, де я працюю, яка партія керує, і як важко писати «те». Але ж карати «Сіверянський літопис» – це все одно, що знову економити на Батурині, на Крутах, Любечі і т. п. У редакційному портфелі сотні розвідок. Куди все це дівати? Як пояснювати людям, що їхні історичні знахідки, на жаль, навряд чи будуть цього року оприлюднені, оскільки через певні інтриги нашіттувачів-засідників довкола особи Павленка (до яких прислухається влада!) життя часопису стає проблематичним та критичним.

Оскільки поліграфічні послуги за один повноцінний номер у 200–220 сторінок становлять 12–14 тисяч гривень, то це означає, що поточного року буде важко видати навіть 4 номери часопису. Чи знають автори Вашої вказівки, що не в аматорському, не в самвидавському, а професійному журналі повинні працювати, крім редактора, мінімум БУХГАЛТЕР, ЛІТРЕДАКТОР, КОРЕКТОР? До цього часу все це було. За кращих часів (№ 1–3 2008) номер підписували 2 коректори. Отже, за такого фінансування я, редактор, повинен стати бухгалтером, літредактором, коректором, перевозити на своїх плечах півтонни виданого журналу?

Ну, що ж, будемо якось викручуватися. За губернаторства В. Атрошенка щось подібне вже було. Стоять у мене нагадування з того часу куценькі 4 (!) журнальчики.

...Я взагалі, Володимире Миколайовичу, останнім часом зі скепсисом дивлюся на сучасну владу. Країна зомбована старими історичними схемами, при цьому мільйони коштів йдуть на шоу, фестивалі, а видати не книжку, а хоча б манусьніку брошуру про Батурин для дітей усіх шкіл, до цього руки не доходять ні у Чернігові, ні у Києві. Нікому це не потрібно! Тому чому дивуватися, що Івани Носи у нас плодяться, ростуть, виростають, комфортно себе почувають в Україні, а такі, як я, «глушаться», зазнають приниження, образ («Журнал – це ваша приватна справа, – як сказала одна добродійка. – Чому ми його повинні фінансувати?»). А по обласному радіо, міському телебаченні комуністи Лещенко, Сердюк та інші через день розказують про «зрадника» Мазепу, «бандитів» бандерівців. У них на це грошей вистачає!

Ви ж економите!

Що ж, це теж історія, наша, чернігівська. Мені шкода, що 2009 р. вона ТАКА!»

⁸³ Красномовне у цьому плані моє пояснення ситуації Чернігівській дирекції УДПІЗ «Укрпошта»:
«27 травня 2014 р.

В.о. заступника директора

з питань продажу

послуг Т.А. Оганнісян

На Ваш запит № 09-440 (від 26.05.14 р.) щодо ненадходження видання «Сіверянський літопис» (індекс 74325) по передплаті на 2013 рік (№№ 3,4,5,6) та передплатникам 2014 р. повідомляємо, що в обласному бюджеті на цей рік передбачено 120 тисяч гривень на видання «Сіверянського літопису» (з них 50 тисяч борг 2013 р.). У квітні 2014 р. фінансовий відділ облдержадміністрації виділив нам 24 тисячі гривень, однак казначейство не проплатило цей рахунок. Сподіваємося, що у червні-липні після стабілізації в державі ці фінанси підуть на видання журналу, номери якого підготовлені, але не віддруковані. До речі, № 3 за 2013 р. передплатникам надійшов. Отже, орієнтовний вихід номерів (№ 4–6) – початок липня. Далі видання наступних номерів».

⁸⁴ У 2003 р. мені вдалося пробити з допомогою О.Б. Коваленка, який тоді став заступником голови облдержадміністрації, організовану передплату для 300 шкільних бібліотек області. Проте, на жаль, постійних форм співробітництва з управлінням освіти не відбулося. Тодішній голова ОДА Валентин Мельничук направив моє прохання про фінансування на 2004 р. з позитивною резолюцією не в управління освіти, а в фінансове управління, яке надіслало відповідь, що грошей на це не має. А потім змінилася влада. Наступні мої спроби вирішити цю проблему з керівництвом управління освіти були марними.

ку, швидко вирішити інші робочі питання. А якщо тендер виграють розкручені видавництва з Харкова, Києва, Одеси? Як з ними комунікувати? Довелося довго поморочитися з укладанням положень проєкту договору, щоб «чужаки» не мали шансів на перемогу. Адже йшлося не просто про друк видання, а й науковий супровід статей, забезпечення їх відповідним цифровим начинням. Отже, ми виставили досить суворі вимоги до претендентів. Але для видавничого підрозділу Острозької академії вони були зрозумілими, оскільки він займався виданням такого само фахового видання. Усе ж ми порозумілися з ним на стадії переговорів: дуже вже далеко Острог від Чернігова, аби мати якусь вигоду від підготовки до випуску чергових номерів «Сіверянського літопису».

Від 2021 р. тендерні процедури почало лігавати видавниче ФОП, яке було створене з урахуванням нових вимог «Сіверянського літопису» як фінансових, так і наукових. Редакція пережила кризові місяці з'ясування стосунків із попередніми видавцями, які хотіли працювати по-старому, отримуючи стабільний дохід. На жаль, попередня схема взаємовідносин при мінімальному бюджеті вже не враховувала інтереси тих, хто редагував тексти, забезпечував-виставляв наукометричні дані. А ці процедури теж потребували належного фінансування під час видавничого процесу.

Друге дихання журналу, пов'язане з набуттям наукового статусу, після чергових вимог ВАК, теж додавало чимало проблем. Необхідно було надсилати PDF-файли студій у відповідні організації для отримання унікального цифрового ідентифікатора об'єкта (DOI), здійснювати рецензування наукових статей на майданчику соціальної мережі для рецензентів Publons, супроводжувати кожен матеріал досить великою анотацією з англійським перекладом, подавати в кінці дослідження-праці спеціально підготовлений список літератури в формі References, виконувати ще низку обов'язкових супровідних інформаційних вимог тощо. ВАК у 2009 р. запровадив нововведення, згідно з яким головним редактором наукового журналу мав бути доктор наук. Через це в № 2–3 «Сіверянського літопису» того року був представлений головним редактором доктор історичних наук В. Дятлов, проєктор Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка. Саме він в основному став вирішувати питання вищезгаданого профілю, а також турбуватися про взаємодію із засновниками, перереєстрацією журналу⁸⁵, підготовкою пакетів документів для ВАК тощо. Треба зазначити, що протягом 30 років у часописі змінювалися час від часу засновники: від 1994 р. до 2009 р. (№ 5) цю функцію виконувало обласне об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Тоді ж видавцями в 1998–2004 рр. були Чернігівський державний інститут економіки та управління, Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя, Чернігівський університет ім. Т. Шевченка. А згодом, у грудні 2009 р, оскільки рахунки чернігівської «Просвіти» у відповідний момент обов'язкової перереєстрації були заблоковані, то на зміну їй прийшли нові засновники: Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка та Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. У 2019 р, 2024 р. згідно із постановами ВАК та урядовими актами щодо ЗМІ у світлі нових вимог відбулися наступні перереєстрації журналу. Цього разу засновниками журналу виступили Інститут історії України НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка, Національна спілка краєзнавців України. До того ж тоді радикально оновлено склад редколегії, головні позиції в якій зайняли науковці історики, які мали публікації в авторитетних міжнародних виданнях.

Попри ці зміни, я і далі залишався в статусі керівника редакції, обійнявши посаду шеф-редактора. Взаємодія з ОДА, з видавцями, надходження коштів, прийом статей, співпраця з авторами, контроль за версткою – все це були буденні справи, які достатньо втомлювали. Тим паче погіршився зір – очі сльозилися від великої кількості перегляду статей у гранках. Я попросив В. Дятлова та О. Коваленка підшукати наукового редактора для редагування текстів з умовою, що університет буде якимось чином йому відшкодовувати за редагування. Спочатку цю справу доручили кандидату історичних наук О. Герасимчуку, який виявився знавцем іноземних мов і здійснив за моїм проханням кілька перекладів важливих джерел⁸⁶. Згодом редагування здійснював кандидат історичних наук С. Токарев.

⁸⁵ Реєстраційне свідоцтво KB № 16226 – 4698 ПР від 21 грудня 2009 р., видане Міністерством юстиції України; Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія KB № 23837–13677Р від 03.04.2019.

⁸⁶ Щоденник камергера Карла XII Густава Адлерфельда про перебування шведів в Україні / Пер. з англ. О. Герасимчука. *Сіверянський літопис*. 2016. № 2. С. 103–116; Шенстрем П. Реляція про бій під Полтавою з деякими роздумами щодо двох попередніх кампаній / Пер. О. Герасимчука, ком. С. Павлинка. *СЛ*. 2016. № 3. С. 89–111; Щоденник відступу шведського короля до Бендер після Полтавського бою / Пер. з англ. та підготував до друку

Підготовлені до друку статті уводив у міжнародні наукові бази даних кандидат історичних наук Е. Міден.

На жаль, мої багаторічні спроби піти повністю на відпочинок, оскільки підготовка статей до друку з уведенням наукометричних даних настільки ускладнилася, що перетворювало творчий процес у досить складний лабіринт розв'язування задач-формальностей, зазнала невдачі. Журнал і досі тримає мене на «прив'язі». Чому? Проблема в тому, що я свого часу склав із другої спроби екзамен на отримання свідоцтва для ведення тендерних процедур для «Сіверянського літопису» (а це для непосвячених досить складне новітнє заняття з роботою онлайн на сервісі закупівель, що потребує оперативного реагування, пильності, знань законів). Якби редакція часопису була бюджетним підрозділом університету (як, скажімо, видавничий відділ), то, ясна річ, на посадове редакторське крісло претендувало б чимало охочих. Проте казначейство не може перераховувати на пряму гроші засновникам видання (хоча б це спростило усе до мінімуму). Воно надсилає гроші видавництву, яке забезпечує вихід журналу, на основі документів тендеру, рахунків редакції, яка є транзитною інстанцією. В останній головну місію виконую я як багаторічний керівник цієї установи. Позбутися цього портфелю не можу, бо хто ж претендуватиме на нього, якщо з цього нема жодного зиску.

У 2020 р. журнал, швидше за все, мав би припинити своє існування (через чергові фінансові труднощі навіть не знайшлося якихось 600–700 грн на щомісячну оплату праці бухгалтера редакції). Я вже у своєму поважному віці не мав сили й бажання освоювати цю ділянку роботи, зокрема носити податкові документи, звітність у податкову, давати рахунки в казначейство тощо (до речі, це робить і зараз багаторічний головний редактор «Літературного Чернігова» Михась Ткач!).

Проте, на щастя, вихід із критичної ситуації був знову знайдений. До керма редакції з легкої руки голови обласної філії Спільки краєзнавців України О. Коваленка прийшло подружжя Світлани та Віталія Шуміл. Обоє кандидати наук: вона – філологічних, він – історичних. Пан Віталій, крім того, є багаторічним керівником чернігівського видавництва «SCRIPTORIUM», що спеціалізується на виданні наукової літератури. Водночас вони – засновники і редактори наукового альманаху-щорічника «Чернігівські Афіни».

Отже, подружжя з великим ентузіазмом взялося до справи, якій я віддав багато літ праці. Їм вдалося мобілізувати свій науковий, творчий ресурс для реалізації набагато складніших завдань, які постали після реформування наукової періодики. У 2022 р. відбувся тендер, але через війну все фінансування припинилося. Проте... електронні номери, попри все, виходили!⁸⁷ Це у той час, коли в Чернігові припинили вихід газети «Деснянка», «Деснянська правда», «Наш край», у Бобровиці – «Наше життя», у Козельці – «Новини Придесення».

Зрозуміло, що «Сіверянський літопис» вижив, тому що, незважаючи на війну й ті потрясіння, які вона принесла, творці журналу стали справжніми волонтерами в суворих реаліях. Командна злагоджена робота в складі головного редактора С. Шуміло, відповідального секретаря, наукового редактора В. Шуміла, літературних редакторів Катерини Борисенко, Світлани Молочко, Ольги Чаплі, технічного редактора Ярослава Сінчука, комп'ютерника Олександра Гладченка, технічного редактора сайтів Олександра Кондратенка, менеджера з адміністративних питань Володимира Солохненка, директора МП «Редакція журналу «Сіверянський літопис»» Ірини Волошко забезпечила вихід чергових номерів.

...За три десятиліття часопис зробив великий внесок у написання, дослідження історії як Чернігово-Сіверщини, Гетьманщини, так і України⁸⁸. Він став беззаперечним лідером серед інших аналогічних видань у публікації джерел XVII–XVIII ст., висвітленні доби І. Мазепи. Журнал загалом випустив у світ понад 4000 статей. Слід зазначити, що початкова концепція видання, відкритого для широкого кола дослідників, а не лише для вузького кола науковців одного навчального закладу-засновника, сприяла його життєвості, зміс-

О. Герасимчук. *СЛ*. 2017. № 3. С. 96–110; Листи капітана Джеймса Джеффріса із шведської армії до міністра в Уайтхолл (1708 р.) / Пер. з англ. і коментар О. Герасимчука. *СЛ*. 2018. № 4. С. 107–125.

⁸⁷ Див.: Шуміло С. Опалений війною номер «Сіверянського літопису». *Сіверщина*. 2022. Квітень. URL: https://siver.com.ua/news/opaleniij_vijnoju_nomer_siverjanskogo_litopisu/2022-07-11-31185/

⁸⁸ Недоля І. Сіверянський літопис. Всеукраїнський історико-краєзнавчий просвітницький журнал (Чернігів). Січень 1995 – грудень 1999. № 1–6 (30). *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. 1999. Т. 238 (ССХХХVIII). С. 596–598; Чіткий документ новітньої думки (про часопис «Сіверянський літопис»). *Верховина*. США, 2001. № 6. С. 59–60; Антоненко П. Просвітянському журналу «Сіверянський літопис» – 20 років. *Слово Просвіти*. 2015. 19–25 листоп. С. 14; «Грошей не було, але було бажання започаткувати добру справу». *MiroHost*. URL: <http://chodtrk.com.ua/?p=28510>; Федосенко Н. «Сіверянському літопису» – 20! *Гарт*. 2015. 12 листопада. № 46. С. 9; Добко Т., Дуднік О. Українська революція (1917–1921) у бібліографічних покажчиках: монографія. Київ: [б.в.], 2022. С. 187–189.

товній неодноманітній наповненості⁸⁹. Подібні проєкти, незважаючи на спроби, переважно через відомчий егоїзм, не змогли реалізувати в Харкові, Черкасах, Рівному, Житомирі, Вінниці та багатьох інших містах⁹⁰. Припинили вихід часописи: львівський «Літопис Червоної Калини» (1991–1996 рр.⁹¹, 48 чисел⁹²), тернопільський «Мандрівець» (1994–2016 рр., 124 номерів), ужгородський «Carpatica – Карпатика» (1992⁹³–2012 рр., 41 випуск), донецький «Літопис Донбасу» (1992–2012, 20 номерів), «Прилуки. Фортеця» (2008–2012, 7 номерів).

Заснована в 1996 р. «Україна модерна» (м. Львів) має на своєму рахунку всього-на-всього 35 томів. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина» почав виходити в Івано-Франківську з 1997 р. Відтоді побачило світ 36 номерів. Після заснування в 1998 р. «Історична пам'ять» (м. Полтава) нараховує 41 (на 2019 р.) номер, «Краєзнавець Прикарпаття» (м. Івано-Франківськ) – 40 випусків з 2001 р.; «Південний архів» (м. Херсон) – 46 чисел з 1999 р., «Корсунський часопис» (м. Корсунь-Шевченківський) – 42.

Редакція «Літопису Волині» (м. Луцьк), що вийшов уперше в 2001 р., випустила на сьогодні лише 30 номерів. «Чорноморська минувшина» (м. Одеса) порадувала 19 випусками, «Старожитності Лукомор'я», «Чорноморський літопис» (Миколаїв) – відповідно 21 та 11, «Уманська старовина» – 11, «Січеславщина» (м. Дніпро) – 10, «Карпатський край» (м. Івано-Франківськ) – 11, «Краєзнавство Запорозжя» – 6, «Літопис Хмельниччини» – 6. Дещо кращі справи в Сумах. Тут вийшло 64 номери (від 1996 р.) «Сумської старовини» та 42 – «Сумського історико-архівного журналу» (заснований у 2005 р.). Ці часописи виходять останнім часом по один-два рази на рік обсягом 47–70 сторінок.

Тож 180 випущених номерів «Сіверянського літопису» в форматі 180–200 і навіть в окремих випадках 400 сторінок демонструють досить пристойний потенціал-набуток, досягнутий завдяки творчій взаємодії чернігівської влади та редколегії, керівництва часопису. Не секрет, регулярний вихід останнього по-справжньому «розбудив» краєзнавчий, дослідницько-пошуковий рух на Чернігово-Сіверщині, що красномовно оприявнилося в таких авторитетних наукових збірниках, як «Ніжинська старовина» (33 випуски), «Скарбниця української культури» (21), «Сіверщина в історії України» (16), «Багуринська старовина» (14), «Juvenia studia» (14), «Сіверянський історичний архів» (11), «Сіверянський архів» (2), «Розумовські зустрічі» (11), «Чернігівські Афіни» (12), «Родові таємниці Сіверянського краю» (10), «Чернігівські старожитності» (8), «Конотопські читання» (15), «Спаські наукові читання» (8), «Фльорівські читання» (8), «Шрагівські читання» (5), «Самоковасівські читання» (5), «Карнабідівські читання» (5), «Путивльський краєзнавчий збірник» (9). Крім того, з'явилися краєзнавчі газети «Скарбниця» (м. Прилуки) (153 номери), «Слово «Гетьманської столиці» (103), «Новгород-Сіверські старожитності» (19).

«Сіверянський літопис» входить у нове десятиріччя з двома власними сайтами, оцифрованими всіма номерами, електронні версії яких розміщені на сайті Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Софії та Олександра Русових. Отже, він доступний усім потенційним читачам у будь-якому куточку світу.

До редакційної колегії входять науковці – історики та філологи – не тільки з різних міст і наукових установ України, а й із Англії, Болгарії, Німеччини, Польщі, США, Франції, Швеції тощо.

⁸⁹ Журнал «Сіверянський літопис» за 1995–1999 рр.: анот. покажч. змісту / Склад: С. Воїнов. *Сіверянський літопис*. 2003. № 2/3 (50/51). 351 с.; Покажчик змісту журналу «Сіверянський літопис» за 2009–2013 рр. / Упор.: К. Герасименко, Н. Романчук; ред. Н. Романчук. Чернівці, 2014. 63 с. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. С. та О. Русових*. URL: http://libkor.com.ua/php/editions_files/docx.pdf; Покажчик змісту журналу «Сіверянський літопис» за 1995–2014 рр. / Уклад.: К. Герасименко, Н. Гонза, І. Каганова, Н. Романчук. Київ, 2014. 143 с. Спецвип. журн.: *Сіверянський літопис*. 2014. № 6.

⁹⁰ При усіх університетах, інститутах, як правило, засновані наукові записки, наукові вісники з фахових дисциплін, що виходять 1–2 рази на рік як збірники академічних статей (*Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. Серія: Історія. Вип. 49. / За заг. ред. О. Мельничука. Вінниця: ВДПУ, 2024. 140 с.; *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Історія. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2024. Вип. 1 (50). 168 с.). Проте довгий час вони мали локальне поширення тільки у вузівських бібліотеках (обов'язкові примірники надсилалися тільки у провідні бібліотечні заклади держави). Лише нині ця наукова періодика виставляється на сайтах їх засновників- університетів.

⁹¹ Передирій В. Літопис «Червоної калини». *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55865>.

⁹² Літопис Червоної Калини: щомісячний історико-краєзнавчий часопис / Ред.: В. Габор, Р. Коритко; шеф-редактор О. Ходак. *Івано-Франківська обласна універсальна бібліотека ім. І. Франка*. URL: https://franko.libs.net.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=118588&shelfbrowse_itemnumber=167109.

⁹³ Хланта І. *Carpatica-Karpatika. Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. URL: <https://esu.com.ua/article-9934>.

Редколегія журналу, його редакційна рада та редакція і далі продовжуватимуть нести свою посильну місію у висвітленні та осмисленні історії Чернігово-Сіверщини, України, публікації джерел, досліджень літературних духовних надбань.

Павленко Сергій Олегович – історик, заслужений журналіст України, шеф-редактор наукового журналу «Сіверянський літопис» (просп. Миру, 13/106, м. Чернігів, 14021, Україна).

Pavlenko Sergiy – historian, honored journalist of Ukraine, editor-in-chief of the scientific historical journal «Siverian chronicle» (13/106 Myru av., Chernihiv, 14021, Ukraine).

E-mail: PavlenkoSO1955@gmail.com

Дата подання: 25 жовтня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 18 лютого 2025 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Павленко, С. Тернистий шлях творення журналу. До 30-річчя часопису (1995–2025 рр.). *Сіверянський літопис*. 2025. № 1. С. 231–247. DOI: 10.58407/litopis.250121.

Цитування за стандартом APA

Pavlenko, S. (2025). Ternystyi shliakh tvorennia zhurnalu. Do 30-richchia chasopysu (1995–2025 rr.) [The Thorny Path of Creating a Journal. To the 30th anniversary of the magazine (1995–2025)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 231–247. DOI: 10.58407/litopis.250121.

